KARÁCSONY

MA

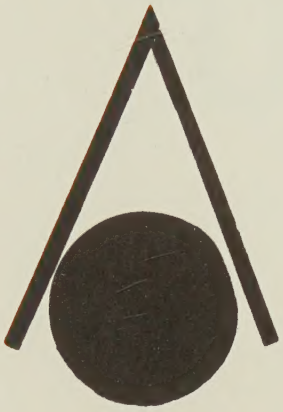

AKTIVISTA

FOLYÓIRAT

1921

SZERKESZTŐSÉG WIEN XIII. AMALIENSTRASSE 26 SZ.

EsTe

A FÁK ALATT
LISPITZ UR
FÉSÜLGETI
SZÉP HAJÁT

de mégis
az ér a legkevesebbet
akinek
értelme van
ne nyulj a virághoz
mert kihullanak
a fogaid
az asszony akkor
kinyílott az ura előtt
és azt mondta
én
te
ő

VILÁ
GOS
SÁG

aztán
minden
átsétált az egyenesbe
még két napig aludtunk

ez pedig a **JÓ** emberek menedékháza előtt történt

BÉCSBEN
aztán kimentem
az országutra s a
határkövek alól
fölszedtem a megfőtt tójásokat 1234

ÉNEKELJETEK

LÁNYOK ÉNEKELJETEK

A **12** KAMASZ pedig
24 VATTAGOMOLYA
GOT
HAJTOTT KI A VÁSAR
RA

EKKOR már valamennyien együtt voltunk
a pap levetette reverendáját s
kijelentette ezentul csak este
hajlandó a kutba nézni

LE HÁT
A
HÁLÓ
SIPKÁKKAL
ELMULT
A **19** NAP
mária átölelte fiát
A és könnyeket virágzott
S de ez sem ért már semmit
Ö elröpültek
V **A MADARAK**
É elusztak
N **A HALAK**
Y

S A HARANGOZÓ

M
E örökre
L elaludt a kötélen
L elaludt
E szegényke
T kivilágitott
T városok fölött

de ez is csak két fabatkát
és három gombot ért
tudni kell hogy

ISTEN
SZEME
MINDENT
LÁT
ÉS ÉN

AZ ÖREGASSZONY
BATYUJÁT ÁTVIT
TEM A PATAKON

de az ember tengereket és leroskadt hidakat cepel a szemeiben
s hiába hogy valaki homlokunkra kente

→ **A CSILLAGOT** ←

szamarak nem mernek vizbe
ereszkedni a sószsákokkal

ÉN ÉHES VAGYOK
TE ÉHES VAGY
Ő SZIN TÉN ÉHES

KÜLÖNBEN IS
SWARTZ UR MÉRLEGÉN
MINDENT LE LEHET
MÉRNI

UTAK
MENTÉN
SÁRGA KUTAK
FORÓGNAK

és a dombokon
GYEREKEK
tenyerében kinyiltak a
liliomok
kinél tehát máma
kinél pedig holnap
törik el a korsó
nincs töb
bé TESTVÉR
nincs töb
bé SÓGOR
KÖVÉR LUDAK ÜLNEK A HOLD
ALATT
Ó mindenki
Ó mindenki
TEGYE BE HÁT
FEJÉBE
A TÖLCSÉ
REKET
nekünk nem marad más
csak egy kis
sziget A JÉGTÖRŐ
FÜLE MÖGÖTT
ÉS
JAJ
JAJ

MERT MINDENNEK EGY A VÉGE

ANNA
ANNÁCS
KÁM

AZ
UR
megjelent a vizek fölött

RESEK SE-
VESEN

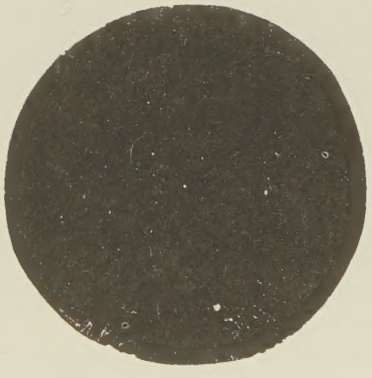

SIR

KASSÁK LAJOS

PRÓZA: 23

Egy ember lép az utra vállain városok ülnek
Ujjai hegyén a gyomra imádkozik
Kenyerek!
Gyümölcsök!
Gyertek felém!
Az én számban tulipánok nőnek
Gyomromban bárányok legelnek
Valaki egy ablakban rózsaolajjal öntözi a kezét
Egy asszony!
És a melle helyén két alma hintázik
Hozzá!
De lábai egérfogók a pince ablakában
Házak előtt sonkák sétálnak
A város fölött egy nagy kenyér szagosodik
Futni!
Egy disznófej ránevet és a rendőr torkába ugrik
Jaj asszonyok gyümölcsök és levágott állatok
Miért futtok el előlem? !
Miért? ? !
A cukrosbolt énekelni kezd
És jaj a szive alatt a gyomra
Táncol! Táncol!
Föntszétnyilik a kenyér és a belseje ránevet
A gázlámpa elé térdel és ujjait lassan a szájába apritja.

PRÓZA: 24

Valahonnan elindultak a vakok
Harangok vezetik őket
Asszonyok a gyertyákból sipokat faragnak eléjük
Hangjukra a fák kilépnek az erdőkből
És az anyák fiukat szülnek
De ki segit rajtuk
Ők még nem látták a csillagokat folyókat és az asszonyok ölét
Előlük elbujik a nap és a szinek az égre futnak
Állatok!
Ti a fenyőfákkal játsztok bujócskát
Párotok puha ágyon vár a patak mellett
De előttünk csak a sötétség
A szüzlányok és az orgonák hangja is fekete
Fejünk fölött banánfák felé röpülnek a madarak
Hiába kiáltunk feléjük!
Itt hagynak a fekete városok alatt az órákat számolni
Jaj!
Kövek álljatok föl az utakon és verjétek szét a fejünket
Mert mi hordjuk szánkban a betegek álmait
Nálunk van a kalitkák kulcsa
És a fák hangját a fülünkbe zártuk
Gyerekek!
Ha ti a hegyek mögül elhozzátok a szemeinket
Akkor a házakat fölerésztjük sárkánynak
Asszonyok!
A kanalakból orgonasipok lesznek
Gangok a tenger fölé röpülnek veletek
Valaki megfogta a vakok kezét
És ők énekelve elindultak a hegyek mögé.

Ujvári Erzsi

POLGÁRI KERESZTMETSZET

Ember csirázik a megzúdult időben
az óceánok sója folszivódik hozzá.

Zuhatagokból és napfényből szivattyuz erőt
szivverésének mindegy, hogy mit prédikálnak, vulkánok robbanását, örök békességet, vagy a trágya jószagát,

Egy megtántorgó percben összeroskad a hintalova, cukros vizbe fojtják a fölburjánzó döbbenetet
este mégis gyászdobok telepednek a pulzusába.

Szorzótáblák és katekizmusok börtönné épülnek
a szélkakasoktól megtudja, hogy be van oltva kulturával, itt az idő kioperálni lendületeit és méregfogait
hamu alá lehet temetni az őserdők énekét.

Mire harmadszor kiöbliti magából hipermangánnal a bordélyszalónt, le kell nyelni a kaszárnya fegyelmét
részvényekkel köritett liliomhus a felesége.

Neki nem kellenek próféták és költők
villámháritót tenyészt a szive helyén.

Konjunkturák tapasztalt hiénáját tömjénezik benne
mész virágzik ki az ereiben.

Jó emberek! rászakad a vigasztalan firmamentum
megkékült nyelvét ellepik diadalmas pondrók
miközben Isten ágyékán kiköt egy vonagló körmenet s az összeesküvők, a sürgönydrótok és a diplomaták behálózzák a világot.

VERS SZERELMI DEKORÁCIÓVAL

A kedvemet elültetem benned
nevetésedet nyujtod elébem a tenyereden, hogy felhörpintsük a ránkgyujtott pillanatot
ezen az estén csak az ösztönünk virraszt.

Mindenki szemét közé hajitja szomoruságát
a szavakban lampiónok és csöngetyűk viritanak
a borbélymester lánya teliholdat gurit a fasoron
a diák virágot tűz a köldökére.

Őszbekonyult liget vándorol be az ablakon
reggel átvitorláztunk egy kiherélt ló bánatán, amikor embriókat ravataloztak föl bábaasszonyok cég tábláján
most megizleljük a mindenség gyökerét.

Madarak és meteórok születnek a hónod alatt
az egyszeregy logikája szétporlad bennünk.

Vihar kerekedik az Északi tenger partján
végighempereg a trópusok füszereiben
viruló ivlámpák alatt gyökeret ver a lépésünkben.

Cselédek lugkőoldatos énekében megered a vér
tavasz rügyezik a testünk nyomán.

Reiter Róbert

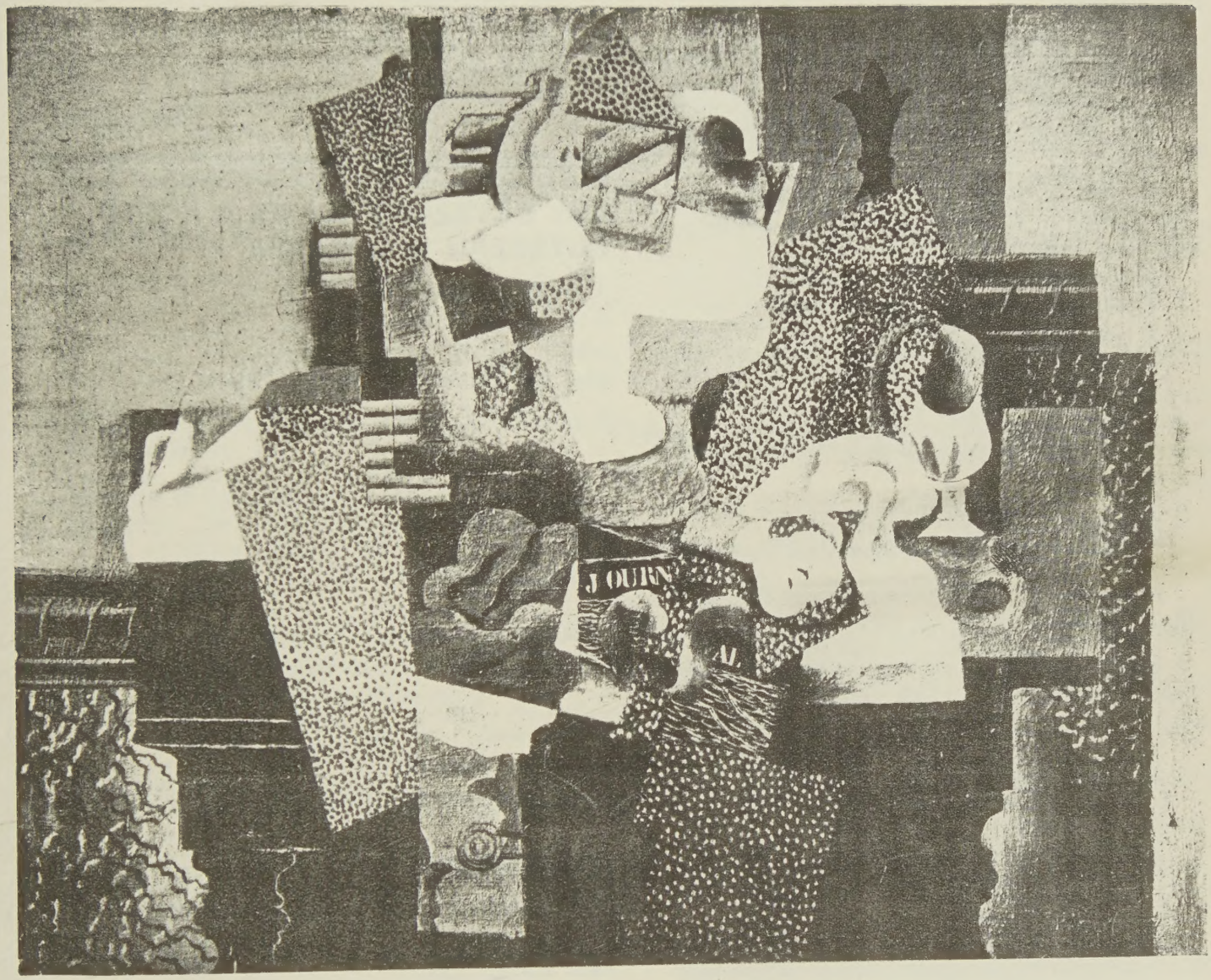

Pikasso : Festmény

MESE A NAGYHASU ASSZONYRÓL

Utak vigan felkanyarodtak a hegyekre.
de a városok alatt a szél lábaközé röhögte az asszonyok ábrázatát.
Mert a város az usztató ég alatt füstölgött s füstjében börtönök ablakoztak.
A börtönök felől pedig jött egyszer a nagyhasu asszony, csillagtalan szemében a vakok hitével.
Mert zöld füle volt a nagyhasu asszonynak
mert lapátos kezeivel a vonatok elé állt és azok tisztelegtek.
A város zakatolt már körülötte
a lovak már nyugtalanul maguk fölé próbálgatták a kocsikból a visitó ménikéket
a villamosok összepotrohosodtak a terek átlóin
de ő csak állt és bamba tükrök hevertek a szemében amikor mondta:
— Nagyhasu asszony.
És akkor a lovak piros staneclikat tülköltek az orrlyukaikból és a villamosok megfésült hullákat csilingeltek a feltátott agyaraik közül

A nagyhasu asszony pedig mondta:
Ti vagytok az anyag a föld és a viz
Ti vagytok az anyag a tüz és a kő
Ti vagytok az anyag a levegő és a férfi
De én vagyok az asszony
Én vagyok a nagyhasu asszony.
És akkor függönyökbe ferdült az ég és kövér szurok kúpok cuppantak a fák közé és azok a szinek erején pompáztak
felhők tüzet hegedültek
villamosok kuncogva szétiramodtak
konflislovak maguk fölé forgatták a visongó anyókákat.
De a nagyhasu asszony csak állt a sikoltás erdejében, a lovasrendőr helyén és mondta:
— Szurok, szurok és nem esik rám.
És állt, csak állt a cuppogó ömlésben és feldobta magát a zöld meg piros meg ezüst oszlopok között.

A házak a nyilásaik elé hevertették a szemeiket.
belülről fájdalmak hajoltak ki a száján
a hidak a lábai elé csurogtak
hegyek jobbról zokogó vonatokkal
utak balról menetelő katonákkal
ő pedig a hid közepén
a levegő halastavában.
De hiába a végtelen tér
hiába, hogy a zenészek rézvioláiból meleg nyájakat meg betlehemes karácsonyokat usztat feléje a szél
mert menni kell, menni
a teljesülőkkel
és holnap már elékongatnak a harangok.
Keresztek jézuskodtak eléje
és letérdelt a nagyhasu asszony
és imádkozta az akasztott koldusnak:
ó én uram ó én testvérem
kicsiny nekem a világ, hogy kiléphessek belőle
és vajjon kinek hajithatnám oda a terhemet
mert nincsenek neked farkasaid.
És sirt és megkormozta a homlokát a sárga lisztben
a fák éneklő madarakat rügyeztek
az utak megfehéredtek a melegségig
és ment, ment
a fejében lázadón összelobogtak a holnapok
az erdők fölé ért
a madarak még énekeltek
de a vermek begyöpösödtek előtte,
a medvéket nem találta barlangjaikban
a ragadozók trombitásan fölézokogtak
a folyók már belecsurogtak a napba
és hiába a térdeplő esze
a füveken nyulak párosodtak
és a tetőkön galambok kerepeltek.
Megállt
fák aláhevertek
s a horizont piros sávján
kifolyt belőle az élet
éneklő élet
ember ember.

Barta Sándor
(1919)

EGY EGYSZERŰ TÁJ ÉS A KÖLTŐ EGYSZERŰ HITVALLÁSA

A csend emelgeti a tengert
és a csónakosok éneke száll
száll
mert a sziklatömb egy nagy elmuló virág
és az emberek hiába nyujtanák kezeiket az ég üvegharangja után.

Énekükben azonban a sólyommadár is kibonthatja szárnyát.

Óh örökkévalóság!

A datolyapálma néhány elporladt rozskalász.
Én pedig nemsokára lekerülök a földbe és egy vulkán talán földob a vándorló égitestek közé...

S valamikor:
meteórzuhanásomban
kápráztatom majd az állatok szemét.

FORGÓSZÉL

A szines holdak mind elomlanak az erdők csöndjén.
Foszforeszkáló
vörös szegfük közé
nehéz csöppekben hull a vér...

Csak az Ember él! Bízva és remélve az irtás közepén!!

Segitség!! — Segitség!!

A vizek már szétterültek
s most vitorláshajók is indulnak
az örökös hó birodalmai felé.

A nap pedig sárgára galvanizálja a föld magvas lehelletét.

Simon Andor

SZÉLCSEND

A bucsusok
mint a póznák
és mennek
Mária zászlók alatt
mint a póznák
mozdulatlanul
és némán mennek
mint a tenger
csak ők vannak
és a zászlók
az iszonyu levegőben
a megvakult Nap alatt
a zászlók
és a Máriazászlók alatt
a póznák
mennek

Sz. Á.

MEGMOZDULÁS

Ég figuráiból vonagló hajnalok szórják a rétek sikolyát
Margaréta!! megzilált erdők vérző térdekkel ácsorognak a partokon
Ki kavarja rémületessé az opálos szineket?
Reflektoros matériákon vak verklisek sárga csikokban osonnak
Margaréta! Tüzimádók éjeket könyörögnek a hullaszagu vizeknél
Vándorló szikrák után némák üvöltenek a fekete hidakról
Margaréta! Ezer érzéked kertjében hiába figurázol mystikus üstökösöket
Gyémánt fundamentumomra omlanak ugyis violatornyaid
Az összefutott terek rég lezuhották a sárgára meszelt atmoszférát
Margaréta! Fekete üregeket hiába tátonganak a szemedbe zápult tavaszok
Rejtelmes zöldből szörnyeteges vizesések lobognak ametiszt lampiónok alatt
Bányászok vörös holdakat énekelnek
Fölravatalozott országutakon
S a tüzfalakról rubintrózsákat rimánkodnak az úttörők
Margaréta! Kiszurt szivvel ődöngök a megcsillagosodott időben
És a trubaduros mezőkön haránt térdepelnek a szénégetők
Kikötők káosza mögül halottmosók cilinderesednek a horizonton
A gerincemig!!!
Mert tüzvészeket kongatnak a halálrojtos éjszakák
Mert lesiklottál az elhatározó pillanatokról
Margaréta!
Rémület zászlósan vigyorog az ormokon
Gyökerek könyörtelen sikitanak.

KREATURA 2

Mélyutak didergőn vonitanak a megcsonkitott Időben
Szarvasok erdőket bőgnek
Eszelősen belefurulyáznak a fölvonagló hegyek
Börtönöket tébolyoznak az éjszakák
S az elvérzett tereken
Elsorvadt anyákat lobogóznak a hajnalok
Gyermekek holdakat gurulyáznak a zokogó csermelyekben
Fagyba — kövült — kín gyémántsugarasan tébolydákat vigyorog
Vándorok liliomokat csillagoznak
Egymás sziveit rimánkodják össze az állatok
Velőt harapó tűzből rózsaligetek buzognak
S Embert jajgat a Föld fák bordázatával a szélben
Megzugatott szigeteket rémülnek az órák
Csillagok gyászt csurognak
Ezüst partokon kigyulladt átokvörösségben
Ametisztkoronákat kristályoznak az anyák
Alkonyok vérző tavakkal könyörögnek
S bitók keresztesednek a hamuvá rogyott utakon
Muzsikás tébolyban kitüzesednek a börtönök
Várakozás bolygókat süvit
Tér zöld reflexekkel keringőt pálmáz
Anyag martyromságot trombitál
Sötéten zengő echóval az elforgó Univerzumban
S gyöngyvirágerdőket orgonál az Idő
Szikrázó ragyogásban egyedül ég alá görbült Ember meztelenül
Hold palástot opláz
Csillagok diadémot könnyeznek
Szánalmat vérző Teremtés
Szánalmat vérző Teremtés belerimánkodik a hangtalanba
Testvérek!!! Testvérek!!!
S elhanyatlott erők rubintba szökkennek az Egész delejében

H. S.

FALU A PIELACH MELLETT ÉS A TÜDŐVÉSZ

MARC CHAGALLNAK AJÁNLOM

Az apám pálinkás üvegeit látom, melyeknek fuvolázó nyakán ülsz: Chagall!
Akkor még nem ismertelek és nem tudtam, hogy megkell mosnom az ágyékom a Pielach vizében
és ki kell hintáznom a tüdővészt hegyszakadékok perverz hajlamai fölött!
Nézd: a fenyők zöld rohamsisakokban állnak de nekem szájukon nagy széles mosoly a halál
Nézd: a templom kis esett farral nyelvét öltögeti a többi házakra
de varas homlokáról le tudom vakarni az örökkévalóságot a paralitikus borvirágos órával együtt.
Ó egészség!
A vasárnap este szőrös erotikus karjával ép az imént huzta ki a cselédlányokat a ponyvaregények mély kutjából
és most csuromvizesek a romantikától!
Ó élet!
A kishegyi vonat lámpákkal és férfias hajlamu reflektorokkal ép az imént végezte el esti szükségletét az állomáson
és most bádogtrombiták harsannak.
És én itt magyar legényekkel a gatyámszárában
és Mezőkövesd szines nyüzsgő menyecskéivel mosolygásom kerek ábráiban
minmagunkra gondolok:
groteszk nagy törpe életünkkel
mint buktunk komikusan patakzokogás alá!

Enders Ervin

ÉJJEL 2 ÓRA, SZOMBAT

Előbb:
a lesarlózott vizek fölött lobogóztak a kuvikoló lampionok,
és a szigetek fulladozva nyögtek a leszakadt éjszakában,
mikor a néma partokon haladtam
a halálfejü lámpások alatt,
és szivemben ott égtek a hegyek himnuszai,
és két fáradt szemem zokogva roskadozott
az egybeomló éjszaka alatt,
és feketén sulyosodtak a földek,
mig az egymáshoz dörgölőző házak
szuszogva lélekzettek
a folyók partjain.
De később:
a hold feketén fáklyázott a nyitott szemű hegyek fölött,
és valaki árnyék!
ki az?
a hangosan felnyögő butorok között elsuhant
és a tükrök végig sikoltották az alvó szobákat,
ki az, ki az, ki az?
Ó ki az?
Tán a kémények is fulladozva kapaszkodtak
az ég felé,
mikor egy megfojtott lámpás alatt
remegtem a késő éjszakában,
és lenn a kutyák felvonitottak a távozó halottak után.

HALOTTSIRATOK

A felijedt csöndben a bucsuzók
egybekupolázták a sötétet,
és kinyujtott karjuk az ablakok rámáit tépte le,
és a fuvolások szanaszét szomorkodtak
az éjszakában.
A szomoruság a függönyöket
és asztalteritőket tépdeste szét a szobában,
és a siratók felcsuklása szanaszét ugráltatta
a viszhangokat.
Csak a halott kezdett ekkor más életet!
A lámpák keresve lógtak a falakon
és ugy tetszett,
mintha a gyertyák maguktól vándoroltak volna be a nyitott ajtókon át.
A sarokban a butorok felágaskodtak,
és átbámészkodtak a siratók feje fölött,
és hangosan felsóhajtott a ház.
És akik jöttek, a fáknak dőltek szomoruságukban,
mert a fák felébredtek, és dörzsölték
szemüket ágaikkal.
De jaj!
sötétség kupolázza az éjszakát,
mi lesz? mi lesz? —
a padok nyögve hasaltak a falak alatt,
és a bucsuzók szemében felfáklyázott
a szomoruság,
mint aki temetők várakozó padjaira leül,
és megindul a temetők árkai mellett
felfáklyázott szemeivel,
— én is, te is, ő is, —
felfujtképü emberek az ablakokat kerekre dagasztják,
kezek mikbe belémarkolnak, —
és ekkor hangosan felzokogtak az ágyak!

Remenyik László

■ :

most dupla porciót kaptak a becsület tábláin sakkozók
a kibalanszérozott ringlispilek alatt emberek kuporodnak
felkristályosodás!
a manlichereket is ostyába pakolták
alszunk a sokszögű narkotikumokon.
Ők a hegyekre tüzték bordáikat:
majális.
Nagyságos úr.
Szélmalmok forognak.

EZ-VERS

prédikátorszinek csomósodtak
még nem tudjátok: nagyanyám füléből kénesgyufát virágzott az őrület
(szájukból lé folyt s ezt paradicsomszósznak hitték)
azt is mondták a papok visszafelé vóbiszkumoztak
(vigyázat! használat előtt felrázandó)
rum ecet tea vakultság vagy tüskék koronásodtak ki a koponyákból
ők a kazánokat csóválták vérökben
egyesek nekiduhajkodtak a kisértetidézésnek
senki se tudta csak az emberek mérföldköveket éreztek inaikban
(szavazzatok bokányira)
a cirkuszdirektorokra bár rózsaszinakaratukkal néztek a lovak de
a falak aranykarikákat és ezüstnégyszögeket forgattak sikjaikon
! ! ! ! ! ! ! ! ! ! ! ! !
! most gyülölni tanitunk!
! ! ! ! ! ! ! ! ! ! ! ! !
feleségem oroszlánkörmökkel öblögeti csecseit
(fel a kulisszákkal)
drótok drótok drótok
(kézrekerítőnek 5000 jutalom)
rámák glória narancsszag
-H én a
C viziók gyökere vagyok de mit abajgathat ez engem
ha koituszközben rajzszögek sorakoznak nyeldeklőmön
-H-O-H
10 forint
(a gyepre lépni tilos)
de lehetne manlicher is
és bimbam: én vagyok a **VILÁGCSODA**
és még merjen valaki bolondházakat alapitani
alázatos szolgája
kudlák lajos gépészmérnök
és azért se higyjetek a viszereseknek (tanuljunk eszperantót)
13 éves koromban szifiliszt kapott a bátorságom s azóta monoklit hordok
és még mindig nem cölöpöltétek koponyámba a poluciós cukorspárgát
és még most is egedem-begedem-cimcimer

Kudlák Lajos

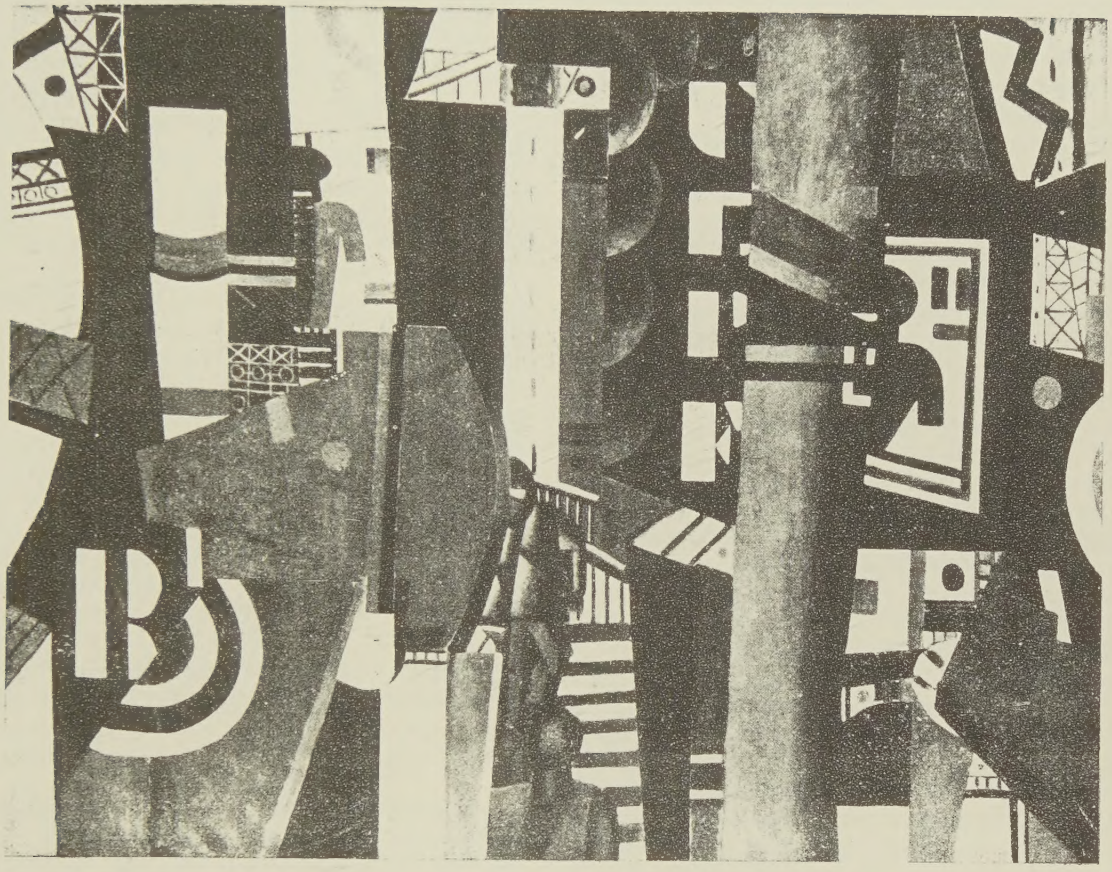

Léger : Festmény

A KUBIZMUS ÉS A JÖVENDŐ MÜVÉSZET

A kubizmus első próbálkozásai két belső ellentéten vallottak kudarcot. Az egyik formai volt, a másik a forma és tartalom összegezését akadályozta meg.

Tisztán formailag lehetetlen volt, hogy az ábrázolt tárgyak plasztikusan hassanak, de minden fény és árnyék nélkül, csupán a határoló felületek áttagolása és egysikba való szétteregetése által, lehetőleg párhuzamosan a mellső képfelülettel.

Hogy ez az elméleti fejtegetésekben nagyon szellemesen hirdetett cél gyakorlatilag mennyire lehetetlen volt, abból is kitünik, hogy a kubisták valójában nem mondtak le az illuzionista mintázásról. Csak az egységes megvilágitást kerülték el és a fény meg az árnyék élesre fogott ellentéteit ezernyi apró helyi jelentőségü részre bomlasztva szórták szét a kép egész terjedelmében. Igaz, hogy illuzionista mélységek irányában a kép igy nem juthatott egyértelmü, határozott tagozódásra, de viszont nem is tudott egyáltalán testet ábrázolni, csak teljesen összegyürt és összetört torzulásokat.

Mintha minden össze-vissza repedezett tükrökben látszott volna. A megvilágitás anarkiáját viszont nem lehetett elkerülni, mert különben az ábrázolt test sikszerü széttagozódásait nem lehetett volna egymással szemben kellően hangsulyozni és a kép holmi áltechnikai vonalrendszerré fajult volna. Eltekintve különben ettől a fenyegető ürességtől, a műnek amugy is több kiterjedésü testszerüséggel kellett hatnia.

A meghasonlott formai elemek halmozása végzetes zavart keltett. A müvészeti alkotás találós kép lett. Az ábrázolt tárgyat valósággal ki kellett hámozni komplikált siktagozataiból, ami iskolázott szemnek is csak töredékes eredményt nyujthatott.

Hogy a kubizmus ebben a fejlődési szakaszban mennyire félszeg volt, azt az expresszionizmushoz való akkori vonatkozásán lehet megállapitani. A kubizmus az expresszionizmus egyenes ellentéte akart lenni. Már a képbeli épitkezés gondolata ellene volt az expreszszionizmusnak. A legegyszerübb sztereometrikus elemeknek a természet kombinált és összetett formáiban való fölkutatása logikai törekvés volt, szemben az expresszionizmussal, mely extatikus érzelmi kitörésekben vonaglott. Az első kubista képekről azonban mindent lehet mondani, csak azt nem, hogy logikusak vagy lezártak lettek volna. Fények és árnyékok ideges nyugtalanságában lobogtak, töredeztek vagy olvadoztak. A tér mindenütt áttörte és összemarta a formát.

Ezen a fejlődési fokon a kubizmus stilustalan.

Fordulat következett, amikor Picasso és Braque képeiket a mellső képsikkal párhuzamosan elhelyezett geometriai sikokból kezdték összerakni. A forma többkiterjedésének ezzel vége szakadt ugyan, de a minden illuzionista fény és árnyéklepeltől megszabadult sikfelület rendkivül nagyvonalu lett, nemesen tartózkodó és tiszta. A tér maga semmitsem veszitett mélység dolgában. Ellenkezően. A felülkereszteződések által csak most mélyült el igazán és határozottan, mig azelőtt a kép bizonytalan középterében ködös határok között kellett lebegnie. A sik és mélyülés eleinte megkisérelt, sikertelen összeegyeztetésénél a képeknek egyáltalán nem is volt elő- és hátterük; parttalanul, tétován ingadoztak a két lehetőség között anélkül, hogy valaha is lezárultak volna. Kivált Picasso képeiben. A sik periodus ezzel szemben világosan rétegeződő mélyülést hozott, mellyel az előtér mindig éles, a képszerkezetet támogató ellentétet alkotott.

A lokális szinek problémája és vele egy tekintetben a kubisták ama szándékát is, hogy a dolgokat minden emberi viszonylattól mentes magán-valóságukban ábrázolják, szintén csak a sikszerü alkotás vitte dülőre. Az első periódus tépett seb modjára lüktető térrendszere, a fény és árnyékhatások következtében folytonos átmenetekben és változásokban játszó szineivel a nézőt teljes erővel káotikus érzések mélyébe rántotta. A távlat korlátlanul előre nyiló tölcsére vagy ködös függönye a forma agyonhasogatott, töredezett ábrázatával nem engedte, hogy kép és néző között a távoltartás érzése feszüljön. Az ábrázolt tárgyak a legkevésbbé sem váltak ki a személyes alanyi, az emberi vonatkozások köréből. Nyugtalanságuk minden volt, csak magában szilárdult lét nem. Egy megbontott összhangzatu claire obscure forrongott benne állhatatlanul.

Ebben a tekintetben is csak a tiszta sikhoz való megtérés hozott megoldást. Mindenekelőtt biztositotta a formának frontális helyzetté rendeződő távoltartását. Nem éppen parancsoló monumentalitással, hanem csupán arisztokratikusan tartózkodó módon. Azután meg elérte, hogy a nyugodtan és zárkozottan épülő forma önmagában csendüljön teljessé. Soha, a festőmüvészet egész történetében nem akadt a nature morte-nák ilyen bensőséges lirája, ennyire titokzatos élettel teljesen, mint aminőt Picasso és Braque késői alkotásai nyujtanak, hegedükön, gyümölcsös tálakon, poharakon és játékkártyákon lélekre kapott szépségükkel. Holland enteriőrök és csendéletek, a legzeneibb Terborch hangulatok otromba szines fényképek ehhez az átszellemült szépséghez viszonyitva, mely pedig mégis annyira túi van minden emberi érzelmességen.

Ezekben a képekben tiszta stilus lett a kubizmusból, az expresszionisták meddő, görcsös keresgélései közepette és a dadaizmus minden stilustagadása ellenére.

* * *

Az emberi vonatkozásokon tul való létet, nemcsak a zárkozott frontalitás és a lokális tónusnak a sikegységeken belül való egyenletessége biztositja, hanem az a körülmény is, hogy a kubizmus mérnökszelleme széttagolja a testeket és részeiket önkényesen kombinálja össze. A dekonstrukció megakadályozza, hogy a néző gyakorlati és esztetikai szempontból való célszerüségek képzeteit és érzéseit kapcsolja a képekhez. Ezért hat Picasso és Braque némely ujabb csendélete oly monumentális sorsszerüséggel, nem is szólva Léger gépvizióiról és Gleizes nagyvárosi képeiről.

A kubista dekonstrukciónak azonban mélyebb értelme is van.

A természetnek és a benne élő embernek, elmult és idegen organikus müvészetü kulturáknak formai töredékei kubista képekben az első pillanatra látszólag értelmetlen szétfejtések és párosulások alakjában halmozódnak. Ezek a szerves életténvezők a kenyérkereső robotban és hedonizmusban hajszolódó, a racionalizmusban megrögzött, szüklelkü civilizáció haladásával egyre többet veszitenek jelentőség dolgában. Hol marad minden modern természet és emberfestés, akár 19. vagy 20. századbeli klasszicizmus, akár romantika vagy szimbolizmus, akár naturalizmus, impresszionizmus vagy expresszionizmus legyen is, hol maradnak ezek az

izmusok a görög művészet, a reneszánsz és barokk mögött. És amig az európai–amerikai társadalom megmarad eddig követett utjának erkölcsi és szellemi irányában, sohasem kerül többé sor a szerves tárgyiasságnak és életteljességnek olyan stilusára, mely bár megközelitőleg is annyira hatalmas és társadalmilag annyira átfogó lehetne, mint amilyen a barokkal lezáruló régi művészet volt. A multnak egyre rövidebb lélegzetü ujramelegitése és átforditása pedig veszett mütermi, muzeumbeli és gyüjtő-ügy marad.

Korunk sajátos és társadalmilag hatalmas uj tényezője: a mesterségesen készült tárgy.

Nagyon kinálkozó ellenvetés: Mesterséges emberi készitményeket ékszerektől és apró használati tárgyaktól egészen a nagy épületekig többé-kevésbbé a művészettörténelem minden korszakában ábrázoltak.

De ezek a tárgyak többnyire maguk is már ugyanannak a stilusnak voltak a művészeti termékei, melyben az őket ábrázoló képek is készültek volt. A festő mint emberi és művészegyéniség, műve és az ábrázolt tárgyak maguk is mindnyájan egy és ugyanannak a szerves közműveltségnek voltak a megtestesülései. A művész ennek a közműveltségnek a szelleméből és életességéből táplálkozó formai ösztöneit a környezet architekturájának, enteriőrjeinek, viseletének és diszitő elemeinek a vonal és szinritmusában, mint egyéni és organikus teljességü egységekben hiánytalanul beteljesülőn tudta élni. És ha olyan tárgyakról volt is szó, melyek stilusa már a multba vagy idegen kulturákhoz tartozott, ugy ezek a különbözőségek is mindnyájan rokon lényegüek voltak a tekintetben, hogy valamennyien az emberi lélek szerves összegezéseiből támadtak. Az ilyen tárgyaknak már a legegyszerübb ábrázolása is misztikusan fölérzett vonatkozásokat rejthetett magában a művész legmélyebb hitbeli és életkérdéseihez. Egészen eltekintve a formai gyönyörködés dus alkalmairól, melyek különben szintén az alanyi és tárgyi részről egyaránt adott szervességek révén voltak lehetségesek. De a formai élmény legnagyobb foku távoltartása mellett is megtartotta minden tárgy a maga jelentőségét mint sérthetetlen organikus egység és teljesség és éppen ezért ebben az értelemben ábrázolták is.

A kereskedelem és ipartechnikailag berendezett, tudományos és társadalmi tekintetben racionálisan igazodó nyugatnak nincsen többé sajátos szerves közműveltsége. Csak minden fajtáju és rendü kulturformák és lecsapodások keveréke az, amit fölhalmoz. Vagy kulturmaradványokat őriz, melyeket a konzervativizmus egyre ujra föl szokott melegiteni, mig csak mindenki végleg el nem fordul tőlük, akiben még tőről metszett élet és a haladás akarata feszül. Ez a modern civilizáció igy aztán nem is nyujthat tárgyilag szerves művészeti formákat, sem közvetlen vonatkozásai nem lehetnek a multnak vagy idegennek valamely szerves stilusához. Legujabb bizonyitékát ennek a tehetetlenségnek primitiv és ázsiai plasztikák expresszionista ujraformálásaiban lehet látni. Hasonlókép szerves valóságbeli formák iránt sincsen már a modern Európának elevenül teremtő, művészeti érzéke

Civilizációnknak minden szerves valóságbeli és művészeti forma egyéni teljessége és egysége iránt való érzéktelensége azt hozza magával, hogy művészeti szemlélete számára még csak az elvont, a mesterségesen létrejött dolgok maradnak. És pedig nem valamely természeti vagy emberi életesség legkülsőbb lerakódásakép talán, hanem éppen csakis a mechanikus keletkezés, struktura és működés értelmében. A kubista konstrukciókban fölmerülő idegen vagy régi kulturaj formacsökevények itt csak tartalmatlan vázakat jelentenek, melyek nem viselnek, nem fejeznek ki szerves életet, hanem mechanikus uton létrejött ipari készitmények. Az a heterogenitás, mellyel a valóságban mint régi vagy idegen stilus és stilusok felöntése vesznek körül bennünket és számunkra már nem eredeti, pusztán másodlagos vagy tizedleges értelmük, a kubistáknak nem is keltheti az érzést, mintha szervesen nőtt és zárt formákkal állana szemben. Ezért tagolja szét és kombinálja részeiket művészetének konstruktiv képtörvényei szerint megszabott rendszerré, melyben szerves tárgyi töredékek is elvontan hatnak, ábrázolás és forma dolgában csakugy mint életesség szempontjából.

Ezt a belső egyértelmüséget azonban nem csak szerves valóságbeli formák elvont művészeti formákra való átépitésének kell betudni. A kubista szerkesztés ezenkivül még azért is juthatott végre teljesen érvényre, mert tisztázta a forma és tárgy között tornáló ábrázoló vonatkozásokat.

Léger és később a többi kubista is felhagyott azzal az igyekezettel, hogy a szerves tárgyaknak elvont, zárkozott formába való átépitésében mindannyiszor természeti vagy emberi testek ábrázolását is nyujtsa. Gyümölcsök, alakok, fejek ezentul gyakran már csak mint a szerkesztés és épités külső inditó mozzanatai, mint csupán körülbelül számitó motivumai szerepeltek, melyeknek többnyire teljesen el kellett tünniök a kész kép mechaniko-geometriai formarendszerében.

A tárgyak tiszta formába való átépitése végül is teljesen tultette magát minden tárgyiasságon. Az efféle képcimeknek mint „Harlekin" vagy „Három öltözködő nő" semmi közük sincsen azokkal a tárgyi képzetekkel, melyeket a szemlélő esetleg mégis csak hozzá fűzhet a kép egyik vagy másik formájához. A kubistáknak nem egy konkréte elnevezett müve volta-kép csak olyan tárgytalan, mint a Kandinsky kompoziciók, csupán törvényszerübb mint emezek. Amennyire nem akar Kandinsky festői hullámjátéka felhőket vagy szikrázó hópelyheket ábrázolni, épp oly kevéssé kereshetünk Léger „Varrónőjében" vagy „Meztelen modelljeiben" emberi testeket. És éppen azzal, hogy ezeknek a képeknek semmi belső vonatkozásuk sincsen a cimben jelzett tárgyakhoz, marad el a szerves tárgyi és elvont formai tényezők között való összeütközés, mely Picasso és Braque korai kubista alkotásaiban annyira zavarja az embert. Ezért és csakis ezért nagyobb a Léger képek életessége, ezért igazabb objektive és gazdagabb a formájuk, mely a sik és plasztika között való kiegyezésről is lemondott, még pedig egyoldaluan, a plasztika javára. Ezek a képek ellenállhatatlan dinamikával lendülnek; a gépi erők, formák és mozgások planétásan széles és gördülő roppant világa teljesedik bennök.

Ennél a tényleges tárgytalanságnál határozott képcimnek csak egy értelme lehet. Legföljebb, arról lehet szó, hogy a képcim utalásokat nyujt a szemlélőnek a tér és forma nagyságát, feszülő és mozgó erejét illetőleg. De ez is fölösleges, ha a térbeli tömegek arányos tagozódása és a tónusok intenzitása elég világos arra, hogy kölcsönös vonatkozásaikból a kép erejének és jelentőségének megfelelően teljesedhessék.

Ám a szerves tárgy formai dekompoziciója és ujjáépitése az ujabb, sikszerü képekben sem megy mindig a tiszta tárgytalanságig. Ma is nem egy kisérlete támad a tisztán lineáris, sikszerü, elvont formában való emberi ábrázolásnak. Ott, ahol az egész mű, ki-

vált tárgyi oldala felől és a belső életességre vonatkozón gáttalanul viseli korunk tulracionalizált emberi tipusainak a jellegét, ott az ábrázoló vonatkozások szerencsésen bővitik és gyarapitják a művészeti alkotás emberi és világba nyiló tartalmát. Gondoljunk pl. a szobrászatban Archipenko nagyvárosi nőire. Mérnökök, mechanikusok, szervezők, a soffőr, a pilóta, a gyári munkás csupa olyan tipus, mely a kubista arckép és figurális művészet számára bizonyosan nyujt még értékes motivumokat. Egyelőre azonban kevés belső ellentét nélkül való megoldása akad a szerves tárgyak problémájának.

Kubista arcképek és figurális alkotások, melyekből a szerves tárgyi vonatkozások nyoma nem veszett ki még egészen, többnyire kijózanitóan, hieroglifszerüen hatnak. Talányok, melyek az embert nem arra csábitják, hogy megoldja őket. Időt vesztegető formalisztikus játékok. Gyakran igen szellemesek, a rezzenések és megtörések ideges, szögletes disszonanciájával, finoman babráló csomósodásokkal, halkan testvéresülő és kereszteződő vonalakkal. De mégis csak: játékok.

Talán csak adoma, hogy Picasso egy női arcképét vámhivatalnokok fortifikációs tervrajznak nézték. De igy is:

A vártervről szóló adomának szándéktalanul komoly és mély értelme van. Egy Picasso vagy Braque-féle sikszerüen kubista portré vonalrendszere a legnaivabb szemlélőben is föltétlen bizonyossággal valamiféle mérnöki műnek a képzetét kelti. Hogy erődités vagy bonyolult transzmissziós üzem avagy mozgó erőnégyszög képzetét-e, egyre megy. A matematikailag logikus, a mértanilag szerkesztett rendnek a jellegét nem lehet félreismerni. És ez a jelleg a szemlélő beérző tendenciáival kerül összeütközésbe, aki sem tisztán formai, sem a tárgy felől elegendő erővel elvontan ható képet nem lát maga előtt, vagy tárgyi teljesség helyett meg éppen csak töredékeket vehet szemügyre. Mig azonban a sik és plasztika korábban megkisérelt összeegyeztetésekor ezeket a töredékeket még össze lehetett képzelni valamelyes festői átabotába, a kubista sikportrék otromba realisztikus töredékeiben (hajfürtök, bajusz, gallér, gomblyuk, fülönfüggő, sapka stb.) a leggyakorlottabb szem sem találhat vonatkozásokat valami emberi egészhez, sem szervesen természetbe ágyazott, sem kulturált, sem civilizációban elracionalizált tipusokhoz.

De nemcsak portréknak, hanem elvont tárgyu kubista csendéleteknek is vannak csupán töredékes vonatkozásaik a tárgyi formához. Mig azonban azok halott vagy alig mozduló formalisztikus mesterkedések, emezek a legcsodálatosabb élettel teljesek.

Ennek a különbségnek a döntő okát tehát csak a tárgy felől lehet keresni.

Az arckép tárgya, az ember, a sikszerü kubista alkotásban ábrázolás és életesség szempontjából egyaránt többnyire teljesen elsikkad. Mert lényege a forma lényegével nem érintkezhetik.

Az ábrázolt, sőt akárhányszor a képbe erősitett elvont (mesterséges) csendéletbeli tárgyak, az üvegcsészék, játékkártyák, hegedük, könyvek, ujságszelvények stb. a kubista sikalkotásokban olyan erős, tiszta, nemes érzéssel csendülnek, amilyenre ezeknek a dolgoknak soha, egyetlen naturalista vagy impresszionista ábrázolásában nem volt példa. Mert lényegük a forma lényegével bensőségesen érintkezik, sőt: egyazonos. Mert itt a kubizmus formája a maga sajátos, egyedülvaló tartalmára akadt, az alkotás hivatott tárgyára, a szellem a matériára, melyet magával azonos lényegünek: lelkünek tudott megélni. A mechaniko-technikai keletkezésnek és müködésnek a testi világa a matematikusan szerkesztő, logikusan organizáló és esztétikailag tisztult modern szellem szövetkezett.

A kubizmus végső objektiv igazsága és ezzel stilusbeli jelentősége, az uj, a sajátos és jövőt igérő, amit hozott, együtt áll és bukik az elvont civilizativ értékekre való tárgyi szoritkozással és azzal a megismeréssel, hogy szerves természet- és kulturadta értékekről le kell mondanunk. A kubista formát mint müveszeti szemléletet adekvát tartalmával kell megtölteni, a végtelenül sokalaku és mozgalmas valósággal, mely a modern gépben, valamint ennek a gépnek az óriás és preciziótechnikai müvekép támadt, a hidak, gyárépületek, felhőkarcolók eroplánok és mikroszkópok egyetemesen tipizált strukturáju és formáju világával. A tárgynak és a kubista viziónak az egysége itt eleve elrendezett harmóniává mélyül és valóban kozmikus tereken uralkodik. Apró csendéletszerü szépségektől a legmonumentálisabb kinyilatkoztatásokig terjed. Minden pontján az alkotó müvészember legnagyobb alanyi izgalmai fütik és mégis objektiv igazságot hirdethet. Módot nyujt zárkózott formába öltött expressziókra. Egyéni teremtéssel létrehozott müvek egy óriási közösség dokumentumaivá emelkednek általa. Mert a modern közlekedésügyi és ipari technikának mindenütt egy a szellemi és formavilága, ahova csak elkerül. Már pedig a technika olyan szervező és társadalmi tényezője korunknak, melynek a hatásai már ma tuljárnak minden faji és osztálybeli elszigeteltségen és kontinentális korlátozáson és amelynek a fejlődési és terjeszkedési lehetőségei egyenesen határtalanok.

* * *

Hogy a kubizmus csak a kezdetben megkisérelt tárgyi és formai kompromisszumok és kétlakiságok fokozatos elvetésével jutott mai szellemi hatalmára, azt meggyőzően bizonyitja a kubista Gleizes müvészeti fejlődése. Amily mértékben közeledett a tárgyi és formai tekintetben egyaránt elvont, tisztán sikszerü és frontális viziőhoz, annyira gyarapodott objektiv élettartalomban, tárgyi igazságban és uj stilusbeli jelentőségben.

Ahol Gleizes a korai Braque és Picasso tárgyi és formai meghasonlását követi, ott ő is gazdag ugyan elemi festői értékekben, de az egyértelmü, határozott stilusbeli tartalom szempontjából annál gyöngébb. A vonatkozások, melyek müvészetét egyenesen és átszellemülten kapcsolhatnák valamely viziószerüen fölérzett, de konkrét és kollektive ható valósághoz nagyon szegényesek. Ez az eset, valahányszor pl. egy városi képbe szerves motivumokat is visz bele, folyót, fákat, lombokat és igy egyrészt a szerves és elvont testiség, másrészt pedig általában a plaszticitás és a sik összeegyeztetésére kénytelen törekedni. Mihelyt azonban a kubizmus számára rendelt tárgyi területre szoritkozik, egy modern nagyváros technikai és épitészeti amerikanizmusára pl. és fölindul a plasztikai és dimanikai értékek eme roppant halmozásán, akkor a tárgyon életre kapott alanyi érzései önkéntelen lendülettel nőnek viziővá: A formák egész világa épül a vásznon, alapjában más világ, mint az emberiségnek bármely eddig volt szintétikus életjelzése, kozmikusan, sorszerüen tornyosodó, égbe meredő. Mert itt a forma és a tárgy lényege mélységesen egy, mert itt a kubista konstruk-

Gleizes: Festmény

tiv mérnök szelleme gáttalanul teljesedhetik a valóságon, mellyel szembe került. Nem is kell agyafurt próbálkozásokkal kinlódnia, hogy az ábrázolt tárgyat elhelyezhesse az alkotás apriorikus formarendszerében. A kubizmus nagy stilusbeli értékei önként kínálkoznak. A forma tulajdon belső törvényen alapul és zárkozott; szigoruan konstruktiv és a legnagyobb fokon átszellemült — és mégis a közvetlenül ábrázolt csupasz valóság áll előttünk a képen.

Egy ilyen Gleizes-kép formailag hasonlithatatlanul egyszerübb, mint amilyenek a korábbi alkotások vagy Picasso és Braque első kubista kisérletei voltak. Igaz, hogy kevesebb benne az alkalom a tisztán festőtechnikai finomságokban való duskálásra, amire amott van már mód elég. De azok a finomságok mind nem érik föl az alkotásnak itt megnyilatkozó monumentalitását. Milyen keveset törődött pl. Gleizes „A város" c. képében, melynek előterében három betü: MUR terpeszkedik izmosan, a sik és plasztika összeegyeztetésével. A képfelületen egészen elől hatalmas kőfaltöredékek merednek a térbe, élesen, szögletesen; mintha az ember lebontott házak romjai közül nézne a városra. És ezeknek a tömör támaszpontoknak nekifeszülve halmozódik a kockás formák kőrengetege, mely a háttérben egymáson tulemelkedő, hirtelenül magasba szökő felhőkarcolók alakjában ostromolja az eget. Minden forma világosan három kiterjedésü, minden mélységbe való törekvés gáttalanul ér a célhoz. Természetesen mert azzal, hogy szervesen duzzadó, lágy plasztcitások nincsenek a képben, a müvésznek nem kellett plasztikus lényegbeli ellentétek között kompromisszumot keresnie, nem kellett megzavarnia a mü tiszta, egyértelmü tér és formarendszerét. És bár Gleizes semmi tekintettel sem volt a felületre, a kép mégsem veszitett zárkózottságából. Egyszerüen azért, mert a plasztikát tisztán, egyoldaluan használta föl.

De a zárkózott és távol tartó objektiválás szélső következései még nem itt kínálkoznak. Ennek a képnek a minden egyenesvonaluság ellenére is barokk pátosza még mindig nagyon is közelfekvően emberi. Térmélyülést éreztető illuziói tulságosan a claire obscure — ön rövidüléseken és atmoszférikus tényezőkön alapulnak meg. A kubista alkotásnak voltaképp az óriásfalak magában álló léte lett volna itt a végső tárgya, de az egész rontó extázis ezt a statikus kinyilatkoztatást dinamikus emberi psychologizmussá dramatizálta. Már pedig a kubizmusban éppen az emberi nagyon is emberi vonatkozásoktól való szabadulásért folyik a küzdelem. Frontalitást kell támasztani, melyben személyi viszonylatokat levetett kemény törvények és szabadságok nyulnak a végtelenbe.

Mint minden jelentős kubista, Gleizes is döntő lépéseket tett ebben az irányban (egy vasuti csarnokba szánt dekorativ falfestménnyel, vagy „Ember házak között" stb.). Ura lett a nagyváros párttalan, bomlasztó szenzációinak. Egyszerüsit; abból ami mellékes és ami zavar, végtelenül sokat elhágy; törvényeket létesit, melyekből sugárzó ritmusokban tárul szét a tér. De ezt a világot villámgyors felülkereszteződések és áttetsző finomságok lázas vajudása élteti. Frontálisan elhelyezett, élesen körülhatárolt sikok számtalan rétege nyomul a mélybe és száguld a határtalanságba. Kereszteződések, konstruktiv egymásra való kapaszkodások energiái a tér és a forma minden széltében, magasságában szökkennek össze-vissza. Valóságos boszorkánytánc a vonatkozásbeli lehetőségeknek, melyek mindenütt jelen vannak és mindenhová elvezetnek: relativizmus. Sötétebbre fogott felülkeresztező vékony régtegeken sugarasan szétnyiló világos sikok tetszenek át. Ujfajta fényhatások támadnak holmi villamos reflektorok játékai, sugárkévék, melyek fátyolok mögül törnek elő vagy az egyhangu atmoszféra poros szürkeségébe messziről érkező, világító utakat vágnak.

A fény és levegőfestés még nem halt meg. A kubizmus pompás győzelmeket arat a lineárisan uralt mesterséges atmoszférával és technikai fénytüneményeivel.

A tiszta kubizmus felülkereszteződő sikokon alapuló értékei csak Gleizes-nél ennyire luminózusok ugyan. De keményebb szerkezetü müveket (Léger pl.) is nagyon messzemenően vonnak ki a nehézkedés törvényei és ama kényszerüség alól, hogy a forma tömör képalapon testszerü traverzekkel épitkezzék. Inkább a lebegő térből kihasitott részletek és erőviszonylatok dolgoznak itt, mint tömegek, melyeknek sulyát és támasztó feszülését különben a sikvetületben is érezni kellene.

Feltünő, hogy a kubisták mennyi sikszerü képének nincsen sem vizszintes alapja, sem igazi sulya. Csak az ég és föld között való, vizszintesen és függőlegesen tökéletesen kiegyenlitett lebegésnek az érzését keltik a szemlélőben. Vagy, a legstabilabb esetben, ugy látszik, mintha végtelenbe nyuló hid, vagy gépszerkezetnek a térben elhatárolt egy tagozását ábrázolnák (Léger, Hellesen). És ahol a forma csendéletnek, vagy valamely enteriőr sikszerüen széttagolt és összefogott csendülésének mutatkozik (Picasso, Braque, Marcoussis), ott is, mintha egy frontális határfelületnek, holmi falnak vagy tapétának önmagában záródó részlete előtt állnánk, melynek hordozó alapját, támasztó kapcsolatait és architektonikusan betetőző mennyezetét sem látni, sem sejteni nem lehet.

A kubizmus kiválasztott finomságu értékeit szerezte meg a ritmikus lebegésnek, az önéletü és szabad szépségnek. De ez az öncéluan örömös szépség, a térnek és a formának sokszor tulságosan vékonyra hasogatott bonyolitásával nem kelti az emberben azt az érzést, hogy itt szó lehetne egy esetleges architektónikus összegezésbe való beilleszkedésről. Sőt ennek az alárendelésnek még csak az óhaja sem mutatkozik. Ebben a tekintetben a tiszta kubizmusnak még a tárgyilag elvont stilusa is csak ingadozó vészhid, melyet a müvészet a jelen civilizáció nyugtalanságából és a tőkés szabadverseny által anarchikusan magasra vetett nagyvárosi forma viszonylatokból tákolt össze. A formáknak szorongó, egymást tulorditó, teret, magasságot, világosságot, érdeklődést és pénzt ostromló, kenyérért és élvezetért verekedő rohamából. A szézhuzó, kuszált sok-ból.

Ez a harc csak nehezen juttat el a formának minden alanyi, személyes izgalmakon tul járó, végső objektiv távolságáig. Nem engedi, hogy az egyes ember a maga elforgácsolt érdeklődéseivel, lirájával visszalépjen a szintétikus összesség előtt. Formák kaótikus tolongása támad a nyomában, mely bővelkedik szenzációkban és szellemes elkülönülésekben irtózatos és nagyszerü összeütközésekben, de az egyszerü, monumentálisan kollektiv akaratnak minden manifesztációs kisérletét az elsietés, felületesség és dialektikus szellemi öngyilkosság forgatagában szórja semmivé.

Ennek a formavilágnak az esztétikai épitő gondolatát és vele a kubizmus jövendőjét még a destruktivitás elfajult burjánzásai fojtogatják.

Ez a kérdés pedig az ember társadalmi és hitbeli megujhodásával függ össze.

A kubisták nem akarják vagy nem tudják az összefüggést látni. Hallani sem akarnak arról, hogy müvészetük világszemléleti problémákat nyilvánitson. Csak a formát tartják szem előtt és ennek a formának a modern civilizáció szellemével való öntudatlan benső érintkezéséből, sőt lényegbeli egységéből ösztönösen teremtik képeiket. A szellem a tőkés anarchia és a polgári epikurizmus meg hedonizmus szülötte. A kubizmus ennek az anarchiának az izgalmas kuszaságán csügg, s stilusigenlését elmult kulturák érdekes romjaiból és modern nagyvárosok káoszából szedi össze. Ezért hasad a formája annyira sokfelé, ezért olyan nyugtalan és dekadens, ezért nem képes kijutni a csak esztetikai szenzációkra éhes idegek és szellemi ötletek játékából. Innen való az ellenszenve is, mellyel minden erkölcsi és világszemlélő öntudattal és az ilyen öntudat kifejezésével szemben viseltetik. A kubizmus egyáltalán nem akar expresszív lenni. Megelégszik esztétikai szemlélet variációinak igaz, fölényes virtuozitásával, melyek témája mindig: a jelenbeli civilizációs forma.

Azáltal azonban, hogy rájutott ennek a formának a szépségtörvényére, a kubizmus szükségképen magával a formának az életes gyökerével is érintkezésbe kerül: a civilizáció konstruktiv technikai vonatkozásaival. A modern technika azonban nemcsak mérnöki és üzleti kérdés. Az egyetlen lehetőség, amelyre a szociális jövő a fizikai és lelki emberi fölemelkedés minden reményével támaszkodik, amelyre támaszkodnia kell. Az egyetlen talaj, melyen az ember a maga és világa hatalmas ura lehet — tul minden individualista szükkeblüségen és heróikus magányosság-tragikumon, korlátlanul belefonódva a társadalomba. Szellemi és erkölcsi átértékelés árán ugyan, mert a technika sürgölődése ma még tulságosan hajsza a csak praktikus előnyök és nyereségek után; tulságosan rabszolgája a tapasztalati észelvüség dogmáinak; de mégis vele a modern technikával és technikailag megszabott civilizációval és szemben minden véznán esztétizáló és romantikus és nagyon késői idealizmusokkal, melyek elmult közösségei kulturák, istenhivések és misztikus természetbe fonodások elszürt visszfényeiképen kisértenek még a világon.

Mert az európai jövőnek kollektiv felsőbbrendü emberek társadalmára van szüksége. Szüksége van az egyes embereknek önmagával és másokkal szemben való fegyelmezett, kemény erkölcsü akaratára. A szellemi és érzésbeli életet kollektiven, sőt kozmikusan személytelen, metaszubjektiv perspektivákba kell hogy emelje. A jövendő emberi közösségnek hatalmas földi tudatosságban kell acélosodnia, legyőzve a ma anyagiasságát.

Ennek a fölemelkedésnek a lépcsőfokait csak a civilizáció produktiv erői épithetik: tudás és szervezés technika és szellem.

A kubizmus eljutott korunk civilizativ és konstruktiv öntudatához, de nem vonja le azokat a világszemléletre és tettre szólító társadalom-forradalmi és müvészeti következéseket, amelyek ebből az öntudatból kinálkozik. Életessége elérte ugyan annak a személytelen tárgyilagosságnak az esztétikai egybesüritését és beidegzését, mely minden technikai szerkezetet önmagába ivelő világgá határol el, és ennek a világnak az emberét is ráfogja alanyias emóciónak a távolba való vetitésére. De a kubista szerkezetek arisztokratikusan tartózkodó frontalitása sokkal raffináltabban mámorosa a szépnek, sokkal törékenyebb, semhogy egy kollektiv és civilizativ hatalom akaratának a parancsoló monumentalitását magába fogadhatná és viselhetné. Ezért is hiányzik a kubizmusból az a fegyelmezett erkölcsi nagyratörés, mely egyedül lehet csak támasza, a végső formai egyszerüsége és törvénye az architektura akarásának.

Már pedig architektura az első és legfundamentálisabb létföltétele minden eljövendő müvészeti fejlődésnek, amennyiben ez társadalmi jelentőségre törekszik.

Architektura hordozó és támasztó erőkre és koronázó betetőzésre való tagozódást jelent. Földhöz kötött, de biztos sulyosodást és győzelmes törekvést pozitiv tér és formahatárokat.

Hogy ennek a jövendő architektónikus térnek a strukturája és ennek a jövendő formának a lényege a civilizáció konstruktiv gondolatából a modern technikából adódik majd, az természetes.

Éppen olyan természetes az is, hogy a jövő festőmüvészete és szobrászata, a maguk elsődleges architekturába beilleszkedő formai vázát ábrázolón fogják betölteni. A szó legteljesebb értelmében ujra tárgyiasság kell, hogy legyenek. Jelentőségük különben nem volna közérthető. Müvészet pedig, mely csak esztétikai specialisták élvezet és munkaalkalma, erre az elszigetelt körre nézve lehet még annyira kozmikusan kinyilatkoztató, életbeli érvényessége sohasem bővülhet társadalmivá.

A jövő festészet és szobrászat teljes tárgyilagossága azonban nem fogja a müvészet naturalisztikus vagy realisztikus külsőséggé való fajulását jelenteni. Már a forma tektónikus egyszerüsége és kötöttsége is elejét veszi ennek a veszedelemnek. Ez a formaépitkezés azonban már maga is eredménye annak az akaratnak, mellyel a kollektiv és civilizativ ember önmagát emeli majd fizikai és objektiv szellemi valósággá. A forma maga is expresszió már. De ez az expresszió olyan kifejezésre való törekvésnek az eredménye, mely a maga logikus és valósághoz kötött lényének a beteljesülését nem kell, hogy a tárgy: az ábrázolás, vagy a formai törvényszerüség elől való futásban keresse majd.

A jövendő müvészet az ábrázolás, kifejezés és forma tökéletes architektónikus egységét fogja hozni, az egyszerü sik monumentális frontalitásában.

Kell, hogy meghozza ezt az egységet, az életből eredő és az életre ható, ha szerencsésebb szabadságra való összegyüjtője, fegyelmezője és nevelője akar lenni az erőknek, mint amilyenek a kereszténység és a polgári közmüvelődés keretei voltak, melyek a ma tőkés anarchiájára vezettek.

A kubizmus maga nem vitte eddig az egységig. De konstruktivitása épitette az első lépcsőfokot, mely ennek az egységnek az ifju müvészetben való hirdetésére vezetett. Már akadnak jövőbe mutató kisérletek.

Az ipari és közlekedésügyi célokat szolgálótechnikai épitkezések rendszere már régen kialakult, minden szerencsétlen kisérletezgetés ellenére is, mellyel szerkezetük hóditó gondolatát hagyományos vagy „modern" formák mögé akarták bujtatni akadémikus épitőmesterek. Tatlin tornya jelentős munka a géparchitektura terén. Az ifju orosz fesztészet és szobrászat keményen állja a harcot, mely előbb-utóbb el fogja dönteni ezt az épitőművészeti problémát. Más országbeli művészek, kik ugyancsak a társadalmi forradalom világszemléletét vallják, hasonló utakat járnak. Nem is kell messzire mennünk. Itt van pl. Kassák Lajos, Bortnyik és Moholy-Nagy képarchitekturája. — Térrendszerük eruptiv széttárulása, a mód, ahogy ellentétesen elhelyezett

tengelyek között egészen a polaritásig ható feszültséget teremtenek dadaista hatások eredménye. Az abszolut egyszerü és törvényszerü jövőnek a káotikus mával szemben dialektikusan szélső hangsulyozása gyakran tulvezeti őket minden tárgyhoz kötött ábrázolásbeli határon. Ezek a mozzanatok utjában állanak még a tömeghez szóló közvetlen beszédnek, holott éppen arról volna szó, hogy a művészet a tömegek civilizativ és tul ezen: kulturai fölemelése legyen. Másrészt éppen a formának ez a demonstrativ egyszerüsége és mégis: világot áthidaló hatalomra való vagyódása az, amiben a jövőnek minden igérete benne feszül. Mert a tér és forma lázadó robbanásait architektonikus akarat uralja. A szellem sugárzó tisztasága és koncentrációja monumentális emlékmüvek metszeteit ágyazza fába vagy linoleumba; tornyokat és diagonális korlátokat fest, melyek ugy hatnak mint akárcsak törvénytáblái és riadó jelzései a társadalmi forradalomnak. A kifejezés és a forma legmagasabb egységét teszik ezek az alkotások; zárkozottságuk a legvégletesebb szigorral távolódik parancsoló frontalitássá; sikba egyenesedve magasan áll a ma minden anarchizáló és lényegtelen, relativizált elkülönülései fölött. Vallássá emelt civilizáció, uj kulturperspektiva, tagadásból és szeretetből támadt kiáltvány:

TETTREHIVÁS!

Kállai Ernő

Olvasóinkhoz és barátainkhoz!

A mérhetetlenül drágulo előállitási költségek következtében lapunk árát 120 koronára voltunk kénytelenek felemelni. Kérjük olvasóinkat és barátainkat, hogy előfizetők gyüjtésével s a lap minél intenzivebb terjesztésével támogassanak a továbbiakban is bennünket, mert csak igy leszünk képesek lapunkat föntartani s kiadványainkat szaporitani.

Uj kiadványaink

300 számozott amatőr példányban.

1. Archipénko: Képeskönyv 14 klisével, Iwan Goll előszavával ára: 200 o. K., 15 szokol, 20 lei, 10 dinár, 5 lira, 20 márka, ½ dollár, 1 sv. korona.

2. Barta: Tisztelt Hullaház kiáltványok 500 o. K., 20 szokol, 15 dinár, 25 lei, 25 márka, 1 dollár, 1½ sv. korona, 5 lira.

3. Kassák: Bildarchitektur, tanulmány 7 linoleum metszettel 50 számozott példányban 1000 o. K., 30 szokol, 20 dinár, 40 lei, 10 lira, 35 márka, 1 dollár, 2 sv. korona.

4. Kudlák: Gitár és konflisló versek, a szerző metszeteivel 200 o. K., 15 szokol, 10 dinár, 20 lei, 20 márka, 5 lira, ½ dollár, 1 sv. korona.

5. Mácza: Teljes szinpad, tanulmányok 200 o. K., 15 szokol, 10 dinár, 20 lei, 20 márka, 5 lira, ½ dollár, 1 sv. korona.

6. Moholy-Nagy: Képeskönyv, Mátyás Péter tanulmányával, 13 klisével 200 o. K., 15 szokol, 10 dinár, 20 lei, 20 márka, ½ dollár, 5 lira, 1 sv. korona.

7. Simon: Kinyilatkoztatás, versek, Mattisch metszetekkel 200 o. K., 15 szokol, 10 dinár, 20 lei, 20 márka, 5 lira, ½ dollár, 1 sv. korona.

8. Ujvári: Prózák, Grosz rajzaival 200 o. K., 15 szokol, 20 lei, 10 dinár, 20 márka, ½ dollár, 1 sv. korona.

Előadóestélyeink

Összel megkezdett előadóestélyeinket ez évben még intenzivebben akarjuk folytatni. Legközelebbi estéinkről pontos dátumot és részletes müsort a Ma legközelebbi számában és a napilapokban adunk.

Könyvosztályunk

Itt közüljük olvasóinkkal, hogy otthoni mintára könyvosztályt létesitünk. Kiadóhivatalunk utján mindennyelvü és fajtáju uj irodalmi és képzőmüvészeti folyóiratok és könyvek beszerzésére vállalkozunk. Érdeklődőknek prospektussal szolgálunk.

A felsorolt könyvek csakis készpénzfizetés ellenében rendelhetők meg a *MA kiadóhivatalában, Wien, XIII., Amalienstraße 26*

A MA pártoló és előfizetési ára:

Pártolótsági dij egy évre: 2000 o. K., 100 szokol, 60 dinár, 100 lei, 100 márka, 50 lira, 50 frank, 25 svájci frank, 10 dollár, 20 sv. kor.

Előfizetési dij:

egy évre:	fél évre:
1200 K.	600 K.
75 szokol	40 szokol
40 dinár	20 djnár
75 lei	40 lei
75 márka	40 márka
20 sv. korona	10 sv. korona
4 dollar	2 dollár
20 lira	10 lira
20 frank	10 frank
8 sv. frank	4 sv. frank

Egyes szám ára:

120 K., 7 szoko, 4 dinár, 10 lei, 6 márka, 1 és fél sv. korona, 25 cent. 2 lira, 2 frank.

A MA amatör számainak előfizetési ára:

(megjelenik 50 példányban.)

egy évre:	fél évre:
2000 K.	1000 K.
100 szokol	50 szokol
100 márka	50 márk
60 dinár	30 dinár
50 lira	25 lira
100 lei	50 lei
10 dollár	5 dollár

Egyes számonként nem kapható!

A MA VII. évfolyam első számának tartalomjegyzéke:

K. Schwitters: Cigarren. — Coctean: Három költemény. — Mátyás Péter: Kassák Lajos képarchitekturájáról. — Tristan Tzara: Antipirin úr első menyben kalandja. — Barta Sándor: Épitkezők (dráma) — Luciano Folgore: Vers. — Mihályi Ödön: Tehénke. — Forbáth Imre: Három vers. — Pierre Reverdy: Formáció, Kritika, Módszer. — Kassák Lajos: Metszetei és képei — a MA köréből.

„Ma" havonta egyszer megjelenő aktivista müvészeti és társadalmi folyóirat. Szerkeszti: Kassák Lajos. Helyettes szerkesztők: Uitz Béla és Barta Sándor. Felelős szerkesztő: Joseph Kalmer. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Wien, XIII., Amalienstraße 26/11. Németországi képviselőnk: Moholy Nagy László, Berlin W 35, Lützowstrasse 73, Atelier. Csehországi képviselőnk: Kudlák Lajos, Lučeneč, Massarikova u. 11. Szlovákiai képviselőnk: Mácza János, Kossice Massarikova u. 25. Jugoszláviai képviselőnk: B. Tokin, Zagreb, Hatzova 9/I. **VII. évf., 2. szám.** Megjelenés dátuma 1922 Január 1. — A lap minden cikkéért a szerző felel.

Egyes szám ára 120 o. K., 7 szokol, 4 dinár, 10 lei.

Druck: „Elbemühl" Wien, IX., Berggasse 31. —